

**DREPTUL LA AUTODETERMINARE A POPORULUI
ROMÂN PENTRU REALIZAREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR
ÎN CONTEXTUL ISTORIC AL EVENIMENTELOR DIN 1917 - 1918**

**THE RIGHT TO SELF-DETERMINATION OF THE ROMANIAN
PEOPLE FOR THE ACHIEVEMENT OF THE UNITARY NATIONAL
STATE IN THE HISTORICAL CONTEXT OF THE EVENTS FROM
1917 - 1918**

*General de brigadă (r.) conf. univ. dr. Vasile CREȚ**
*Colonel (r.) prof. univ. dr. Benone ANDRONIC ***

***Rezumat:** Studiind un numeros material bibliografic autorii articolului tratează, în mod succint, aspecte, mai puțin cunoscute, privitoare la influența evenimentelor din perioada Primului Război Mondial asupra dreptului la autodeterminare a populației românești din Transilvania, precum și a acțiunilor intrprinse de personalitățile acesteia, în vederea redactării și prezentării Declarației de autodeterminare națională a Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvan și Ungaria.*

***Cuvinte cheie:** unitate națională, evenimente istorice, Primul Război Mondial, Declarația de Autodeterminare.*

***Abstract:** Studying a numerous bibliographic material, the authors of the article briefly deal with lesser-known aspects regarding the influence of the events of the First World War on the right to self-determination of Romanian population in Transylvania, as well as the actions taken by personalities therefrom with the scope of drawing up and presentation of the Declaration of national self-determination of the Executive Committee of the Romanian National Party from Transylvania and Hungary.*

***Keywords:** national unity, historical events, the First World War, the Declaration of Self-Determination.*

* Conferențiar universitar la Universitatea din Oradea, email: vasilecret@yahoo.com

** Profesor universitar, membru corespondent al Academiei Oamenilor de Științe din România. email: benoneandronic@yahoo.com

Idealul unirii a existat în conștiința românilor, din cele mai vechi timpuri, și nu s-a pierdut, cu tote că timpurile nu ne-au fost, decât rareori, priemiseive realizării acestui deziderat. Credința în Dumnezeu, limba, voința și cultura noastră ne-au permis să ne înțelegem între noi în dorința noastră de a fi uniți, indiferent în ce provincie istorică ne-am aflat.

Mihai Viteazul a fost primul conducător al Țării Românești care a reușit, la 6 iulie 1600, să realizeze prima unire a celor trei Provinciile locuite de români; Țara Românească, Ardealului și Țara Moldovei dar, datorită condițiilor interne, cât și externe, unirea nu a putut fi menținută decât câteva luni, astfel că visul unirii românilor într-un singur stat avea să se amână cu mai bine de 300 de ani.

Cronicarul Grigore Ureche, în *Letopisețul Țării Moldovei*, cea mai veche scriere din Moldova în limba română, în care prezintă istoria Moldovei de la 1359, până la 1595, afirma pentru prima oară în istoriografia noastră, ideea originii romane a românilor, precum și ideea unității românilor din Moldova, Țara Românească și Transilvania.

1. Dorința de unire a românilor

Convenția de la Paris din 07/19 august 1858, prin hotărârea ei ca Muntenia și Moldova să poarte numele de Principatele Unite, avea să facă un prim pas spre unirea românilor. Drept consecință, se constituia o Comisie Centrală pentru pregătirea legilor, se prevedea înființarea unei Curți de Casație comună, ambele cu sediul la Focșani, precum și măsuri de organizare identică a armatei, și, în același timp, hotăra ca fiecare țară să aibă domnul, guvernul și adunarea lor legislativă și administrație separată, ceea ce nu corespundea aspirațiilor de unire a celor două țări române.

Deși era un prim pas spre unirea lor într-un stat independent acesta rămânea, ca și în trecut, un ideal al românilor dificil de realizat.

Conferința de la Paris, prin prevederile ei, au arătat poporului român dificultatea de a-și vedea împlinit idealul prin bunăvoința puterilor străine. Sigura cale a realizării unirii nu rămânea decât o luptă hotărâtă prin care să o realizăm, să le punem în fața faptului împlinit și să le oblige să ne-o recunoască.

În acest sens Nicolae Bălcescu scria: „*În zadar veți îngenunchea și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, că nici vor, nici pot. Fiți gata, dar a o lua voi fiindcă împărații, domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceea ce le smulg*

popoarele, fi-ți gata, dar, a vă lupta bărbătește, căci, prin lucrare și jertfire, prin sângele vărsat poporul dobândește conștiința drepturilor și datoririlor sale ”²⁴.

Evenimentele care au urmat, privitoare la constituirea și desfășurarea celor două adunări electivă, aveau să reliefeze faptul că românii, prin curajul, înțelepciunea și capacitatea lor puteau influența și determina mersul evenimentelor. Hotărârile celor două organisme reprezentative au determinat, mai întâi ca, la 05 ianuarie 1859, și apoi, la 24 ianuarie 1859, adunările electivă de la Iași și București să proclame, în unanimitate, drept domn al Moldovei și al Munteniei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza.

Ca toate celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea Principatelor, înfăptuită, ca expresie a voinței poporului român, a pus în evidență rolul maselor, ca făuritoare ale istoriei, precum și rolul major pe care îl pot juca acele personalități ce se identifică cu aspirațiile poporului.

Era, pentru prima dată, când actul săvârșit de poporul român a impus, în jurisdicția internațională, acceptarea voinței naționale, ca element ce determina modificări fundamentale al statutul politic și teritorial al statelor, făcând astfel, o serioasă breșă în politica marilor imperii de menținere a statu-quo-ului.

Pusă în fața faptului împlinit, puterile europene aveau să recunoască unirea Moldovei și a Munteniei, unire ce trebuia consolidată prin reforme largi și radicale în procesul de constituire a statului național unitar, pentru ca și românii din celelalte provincii, aflate sub dominația habsburgică, otomană și țaristă, să-și dorească unirea cu România.

Un alt pas deosebit, ce va pune, din nou puterile europene, inclusiv Imperiul Otoman, în fața faptului împlinit, avea să fie făcut după abdicarea, la 11/23 februarie 1866, a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, când după instituirea locotenenței domnești aceasta, la 02 aprilie 1866, organizează plebiscitul pentru alegerea ca domn al Țării României a prințului Carol de Hohenzollern - Sigmaringen, proclamat apoi la 10 mai, de către adunarea națională, domnitor al țării sub numele de Carol I.

În vederea consfințirii noii baze juridice a țării, corpurile legiuitoare transformate în constituantă, au adoptat la 10 iulie 1866, Constituția

²⁴ Nicolae Bălcescu, *Scrisori alese*, Editura Minerva, București, 1973, p. 10.

României, care, cu unele modificări din 1879, 1884 și 1917, a rămas în vigoare până în anul 1923. Constituția denumea țara *România*; instituia regimul monarhiei constituționale, fără a menționa dependența țării față de Imperiul Otoman; apăra proprietatea personală asupra mijloacelor de producție și asigurarea libertăților individuale; capul statului, domnul, era ereditar și domnea potrivit prevederilor constituției, dar guvernul numit de el trebuia să obțină încrederea adunării deputaților și senatului. Inițiativa legilor aparținea guvernului și corpurilor legiuitoare, domnul având dreptul de veto absolut, el era și Comandantul Suprem al Armatei²⁵.

România rămânea sub suzeranitatea porții otomane și sub garanția colectivă a celor șapte puteri, regim consacrat prin tratatul de la Paris din 1856²⁶ și va cunoaște o evoluție progresivă pe toate planurile, guvernele române și domnitorul Carol I inițiind o gamă largă de acțiuni diplomatice și economice pentru dobândirea prin mijloace pașnice a independenței depline a statului.

La 09 mai 1877, corpurile legiuitoare, vor proclama *ruperea legăturilor cu Poarta și independența absolută a României*, data ce intra, pentru totdeauna, în istoria poporului român, ca una dintre cele mai mari sărbători naționale, punând capăt dependenței față de puterile străine, afirmând caracterul de sine stătător al națiunii noastre și inaugurând o eră nouă în istoria României moderne.

Mihail Kogălniceanu ministru de externe al României în acea perioadă, declara: „*domnilor deputați nu am nici cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentățiunii naționale că noi suntem o națiune liberă și independentă*”²⁷.

Adunarea deputaților a votat apoi următoarea moțiune: „*camera mulțumită de explicația guvernului asupra urmărilor ce a dat votului din 29 aprilie/9 mai 1877, ia act că răzbelul între România și Turcia, că ruperea*

²⁵ Monitorul, *Jurnalul oficial al României*, nr. 142 din 01/13 iulie 1866.

²⁶ Ioan M. Bujoreanu, *Colecțiune din legiurile României vechi și noi*, București, 1873, p. 1523-1527.

²⁷ Monitorul Oficial nr. 118 - 27 mai 1877, pp. 3449 - 3453, și Mihail Kogălniceanu, *Texte social politice alese*, Editura Politică, București, 1967, p. 315.

legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrară oficială”²⁸.

Ridicarea la luptă a popoarelor din Balcani, împotriva Imperiului Otoman, a grăbit pregătirile militare în ambele tabere în vederea ducerii războiului de independent din 1877-1878. În această situație, guvernul român, în urma tratativelor cu țarul Rusiei Alexandru al II-lea și cancelarul Gorceakov, la 04 aprilie 1877, la București, semnează *Convenția privind trecerea trupelor ruse prin România**. Semnarea convenției româno - ruse a marcat un moment important în evoluția relațiilor dintre cele două țări, pentru că România și Rusia și-au asumat reciproc angajamentele ca state libere și egale în drepturi.

Mobilizată, la 6 aprilie 1877, armata română era pregătită să opună rezistență tentativelor de atac otoman la nord de Dunăre. Bombardamentele artileriei inamice, începute la 8 mai 1877, au fost întâmpinate cu hotărârea de a „*respinge forța prin forță*”²⁹.

După proclamarea independenței de către Corpurile Legiuitoare, Mihail Kogălniceanu, printr-o notă către agenții diplomați ai României în străinătate, le cerea să explice guvernelor europene, pe lângă care erau acreditați, că mișcarea națională care a dus la înfăptuirea actului de la 9 mai 1877, era de nestăvil și că poporul este ferm hotărât să-și apere cu armele drepturile sale. Guvernul român cerea, totodată, să se recunoască independența deplină a României³⁰.

Principalele puteri europene, față de proclamarea de către România a independenței de stat, au avut o atitudine, în general, ostilă: Guvernul britanic, arătând că proclamarea independenței României este contrară

²⁸ Documentele privind istoria României. Războiul pentru independență, vol II, București, p. 659.

* Convenția va fi semnată de de către Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al României și Dimitri Stuart, consilier de stat, agent diplomatic și consul general al Rusiei (Academician Dan Berindei, *Cucerirea independenței României (1877-1878)*, București, 1971, p. 171.)

²⁹ Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877 - 1878*, București, 1838, p. 132.

³⁰ Th. C. Văcărescu, *Luptele românilor în războiul din 1877-1878*, București, 1887, Vol. I, p. 9.

tratatelor, cerea puterilor europene garante să ia măsuri de pedepsire; Imperiului Otoman, declara că își păstrează drepturile intacte asupra României, și își rezervă mijloacele de a o aduce la supunere, iar Austro - Ungaria cerea ca celelalte puteri europene să se pronunțe asupra independenței României după război.

Așadar, în condițiile date, Independența trebuia să fie consimțită și apărată pe câmpul de luptă, spre a putea fi impusă Imperiului Otoman și recunoscută de puterile europene.

În derularea acțiunilor de luptă, țarul Alexandru al II-lea și ducele Nicolae, comandantul suprem al armatei ruse, au cerut ajutorul principelui Carol I, domnitorul României³¹. Cooperarea celor două armate a dus la victoria în cadrul războiului de independență din 1877-1878, împotriva Imperiului Otoman, cu o însemnătate deosebită pentru independența României.

Congresul de Pace de la Berlin care a început, la 1 iunie 1878, la care au participat reprezentanți din Rusia, Turcia, Austro - Ungaria, Italia, Franța, Anglia și Germania, nu a permis și participarea României, ca parte beligerantă la Congres. Prin *Tratatul încheiat la Berlin* se recunoaște *independența României* și restabilirea autorității statului român asupra *Dobrogei***, *Delte Dunării și insulei Șerpilor*. Concomitent cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad), care fuseseră restituite Moldovei în 1856, au fost incorporate din nou la Rusia³².

Considerăm că, pentru a aborda conceptul de autodeterminare este necesar să facem o scurtă analiză a Primului Război Mondial.

2. Primul Război Mondial, moment crucial în realizarea năzuințelor românilor

La începutul anului 1914, Europa era împărțită în două tabere: Germania, Austro - Ungaria și Italia făceau parte din *Tripla Alianță* (care a luat practic

³¹ *Documente privind istoria României, războiul pentru independență, vol V, 16 iulie 1877 - 31 august 1877*), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953, pp. 29 - 30.

^{**} Dobrogea, teritoriu românesc, fusese copleșită de turci în anul 1417.

³² Popescu N. D., *Istoria războiului româno-ruso-turc și a neatârării României, 1877-1878*, Edițiunea a IV-a (Partea a IV-a: *Căderea Plevnei. Repartizarea prizonierilor, Smârdanul, Încheierea păcii, Tratatul de la Berlin*), București, 1902, p. 161.

ființă prin aderarea Italiei în mai 1882, la Tratatul secret germano - austro - ungar încheiat în 1879, și îndreptat împotriva Franței și Rusiei), iar Anglia, Rusia și Franța, încă din anul 1907, constituiau cealaltă alianță europeană, *Tripla Înțelegere* sau *Antanta*³³. După retragerea Italiei din Tripla Alianță și aderarea ei, începând cu anul 1915, la Antantă, Tripla Alianță va coopta Imperiului Otoman transformându-se în *Puterile Centrale*.

Pretextul pentru începerea Primului Război Mondial l-a constituit asasinarea, la 28 iunie, la Sarajevo, a arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitor al coroanei Imperiului Austro - Ungar, care va declara război Serbiei, și astfel, se va declanșa Primul Război Mondial.

Regele Carol I al României avea să convoace Consiliul de Coroană, la data de 21 iulie/3 august 1914, pentru a discuta starea de neutralitate a României, stare ce va dura doi ani.

La data de 27 septembrie/10 octombrie, regele Carol I al României trecea în eternitate, urmându-i Regele Ferdinand, care urcă pe tronul României, la 28 septembrie 1914, și care, la 14 august 1916, la Palatul Cotroceni, va convoca Consiliul de Coroană ce avea să hotărască intrarea României în război alături de țările *Antantei*.

Acțiunile ofensive declanșate de armata română în Transilvania, la 15 august 1916, și desfășurarea cu succes a operațiilor militare, au determinat Marele Cartier German să oprească ofensiva de la Verdun și să concentreze forțele disponibile pentru a trece la contraofensivă împotriva armatei române, cu scopul de a o înfrânge și a determina ieșirea României din război³⁴.

Deși aliații nu au respectat prevederile din Tratatul și Convenția militară încheiate, la 4 august, între Antantă și România, forțele române din Transilvania obțin inițial unele succese. Ca urmare a situației ce s-a creat în Dobrogea, prin trecerea la ofensivă a trupelor bulgaro - germano - turce, a concentrării armatei a IX-a germane în Transilvania și trecerii acesteia la ofensivă, Comandamentul român va trece la apărare pe ambele fronturi, încercând să se opună ofensivei

³³ Mircea N. Popa, *Primul război mondial (1914-1918)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 132-133.

³⁴ Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru reîntregirea României 1916 - 1919*, Editura Științifică și Enciclopedică vol I, București, 1989, p. 112.

convergente a Puterilor Centrale³⁵. Fără a avea o dotare dintre cele mai bune, armata română, lipsită de ajutorul promis de către aliați, dovedind un eroism legendar, s-a opus cu îndârjire, oprind temporar ofensiva inamicului pe aliniamentul Carpaților Meridionali în cursul lunii octombrie 1916. Eroismul ostașului român a fost dovedit și, în cea mai mare bătălie de pe frontal român, din campania anului 1916, bătălia de pe Neajlov-Argeș sau cum este cunoscută în istoriografia românească ca *bătălia pentru București*, desfășurată între 13 - 20 noiembrie 1916. După un început promițător această bătălie a armatei române s-a încheiat nefavorabil, fapt ce a determinat Comandamentul român să ordone retragerea generală spre Moldova, la 21 noiembrie 1916³⁶, iar două zile mai târziu, la 23 noiembrie 1916, capitala a fost ocupată de către forțele invadatoare, obligând guvernul și Casa Regală să se retragă la Iași încă din data de 20 noiembrie 1916. Armata română, în cooperare cu cea rusă, reușesc să oprească înaintarea forțelor Puterilor Centrale pe aliniamentul Carpaților Orientali, cursul râului Putna, Siretul inferior și Dunărea maritimă³⁷.

Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz împotriva armatei germane din vara anului 1917, sub deviza *pe aici nu se trece*, nu au putut rezolva problema ocupării României de către Puterile Centrale și datorită faptului că armata rusă, ca urmare a situației din Rusia, se retrăgea de pe front. Un eveniment major, care avea să încline soarta războiului de partea aliaților a fost intrarea Statelor Unite ale Americii (SUA) în război la 24 martie/6 aprilie 1917.

În aceste condiții internaționale lupta pentru consacrarea *principiului naționalităților*, drept criteriu unic în statuarea noii ordini politice și teritoriale în Europa centrală și de sud - est, a luat o amploare fără precedent.

Revoluția din octombrie 1917, a fost urmată de legiferarea *autodeterminării națiunilor oprimate* în fostul imperiu țarist, inclusiv a

³⁵ Cupșa Ion, *Armata română în campaniile din anii 1916 - 1917*, Editura Militară, București, 1967, p. 242.

³⁶ Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară - *Istoria Militară a poporului român, vol V*, Editura Militară, București, 1988, p. 236.

³⁷ Maresal Alexandru Averescu, *Notițe de război 1916 - 1918*, București, 1934, pp. 291-292.

dreptului lor de despărțire de Rusia și constituirea de state proprii, independente sau de alipirea lor la statele locuite de conaționali³⁸.

Declarația drepturilor popoarelor din Rusia, dată la 1/14 noiembrie 1917, și aprobată la 2/15 noiembrie 1917, la Petrograd, a fost un document fundamental în istoria pentru statuarea *principiului naționalităților*, care răspundea pe deplin aspirațiilor tuturor națiunilor oprimate, ținute cu forța în cadrul unor state multinaționale, împiedicate să-și realizeze obiectivul de întemeiere a statelor naționale independente. Documentul recunoștea *drepturile popoarelor din Rusia la autodeterminare*, până la separarea și formarea de state independente³⁹.

Președintele SUA, Woodrow Wilson, la 26 decembrie 1917/8 ianuarie 1918, prezenta, în fața Congresului SUA, *cele 14 puncte* referitoare la problemele politice și economice ale Europei, printre care amintim: *...Teritoriile României, Serbiei și Muntenegrului, trebuiau evacuate de armatele germano - austro - ungare și suveranitatea acestor țări restabilită; Popoarelor asuprite din Austro - Ungaria trebuie să li se asigure o dezvoltare autonomă și un loc între națiuni ...; Dardanelele trebuiau deschise liberei navigații; Relațiile internaționale dintre state urmau să fie reglementate la Liga Națiunilor, ce avea să fie organizată după încheierea păcii*⁴⁰.

Reconfirmarea *principiului de dreptate* pentru toate popoarele și națiunile și a necesității ca acestea să trăiască în condiții egale de libertate și securitate, fie că erau puternice sau slabe, însemna confirmarea implicită a dreptului de autodeterminare națională, principiu de drept internațional, potrivit căruia orice națiune are dreptul fundamental de a-și alege, fără imixtiune din afară statutul ei, politica și calea de dezvoltare economico - socială și culturală⁴¹.

În părțile care interesau, în cel mai înalt grad poporul nostru, programul președintelui SUA, a provocat nemulțumirea opiniei publice românești,

³⁸ Paul Johnson, O istorie a lumii moderne, 1920, 2000, Editura Humanitas, București, 2014, p. 26.

³⁹ Declarația drepturilor popoarelor din Rusia, disponibil la <https://www.google.com/search...>, accesat la 04.09. 2021.

⁴⁰ J. Scote, *President Wilson's Foreign policy*, New York, 1958, pp. 361 - 362.

⁴¹ Mic dicționar enciclopedic, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 139.

deoarece luarea sa de poziție ignora dorința și voința de eliberare națională a populației românești de sub dominația străină și unirea lor cu România.

De aceea guvernul român a adresat o notă diplomatică aliaților cerându-le să intervină pe lângă președintele Woodrow Wilson pentru a-și reconsidera principiile. În răspunsul său, la nota guvernului român, președintele SUA afirma că nu îi este cunoscut Tratatul României cu aliații, iar atunci când aceștia i-l vor comunica, se va lua notă și, cu prima ocazie, va lua cuvântul și va îndrepta lucrurile⁴².

Prăbușirea țarismului, în februarie 1917, a răsturnat situația din Europa de est și sud - est. Promulgarea, la 25 octombrie/7 noiembrie, de către guvernul sovietic a *Decretului Asupra Păcii*, prevedea propunerea de încetarea imediată a ostilităților, pe toate fronturile și încheierea păcii, fără anexiuni și despăgubiri de război⁴³.

La 13/26 noiembrie 1917, Rusia Sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului, care s-a semnat la Brest - Litovsk, la 20 noiembrie/3 decembrie 1917. Semnarea Tratativelor de pace, la 18 februarie/03 martie 1918, dintre Rusia Bolșevică și Puterile Centrale, aveau să ducă la exercitarea unor presiuni, de către Puterile Centrale, asupra României pentru încheierea unui armistițiu provizoriu. Discutarea condițiilor armistițiului a început la Tecuci, în ziua de 23 noiembrie/6 decembrie 1917, iar la 20 februarie/5 martie, preliminarile de pace fiind defenitivate la Buftea, Tratatul de pace se va semna la București, în Palatul Cotroceni, la 24 aprilie/07 mai 1918⁴⁴.

Ca urmare a acestui Tratat, Dobrogea, în întregime, și munții Carpați treceau sub stăpânire străină, iar României i se impunea plata unor despăgubiri de război destul de grele.

Situația din Rusia și Ucraina a avut drept consecință o accentuare a luptei românilor basarabeni pentru unirea cu Patria Mama.

⁴² Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Editura Cluj Napoca, 1980, p. 212.

⁴³ Victor Atanasiu, Anastasia Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, , *România în primul război mondial, Editura Militară, București, 1979, p. 221.*

⁴⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto - dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 523 - 524.

„Noi, (se scria în chemarea adresată de Comitetul Central al studenților români din Basarabia), *socotim că mântuirea neamului nostru este numai în unirea tuturor fiilor noștri într-o singură țară. Noi de la străini nu mai așteptăm nimic, toată nădejdea ne-o punem în viața la un loc cu toți frații noștri români (.....). Noi vrem o Românie a tuturor românilor*”⁴⁵. Întreaga suflare românească a împărtășit sentimentele exprimate de chemarea studenților.

Gazetele, *Cuvânt Moldovenesc și România Nouă*, au militat deschis pentru unirea Basarabiei cu Patria Mamă.

În aceste împrejurări istorice, la 27 martie/9 aprilie 1918, dând glas opiniei exprimate de masele largi populare, Sfatul Țării a adoptat Hotărârea Unirii Republicii Democratice Moldovenești cu România și a fost adusă la cunoștința primului ministru al României, Alexandru Marghiloman care, invitat la Chișinău, intrând în sala de ședință a cerut cuvântul și a făcut o scurtă declarație în care a arătat: „*În numele poporului român ... cu mândrie iau act de Declarația domniilor voastre pentru unire și declar că Basarabia este de acum unită pe veci cu România, unită și nedespărțită ... am luat act de declarația d-voastră și în numele guvernului român declar că o primesc...*”⁴⁶.

Textul declarației de unire a fost redactat în următorii termeni:

„*Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum 100 și mai bine de ani din trupul vechii Moldave, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România*”⁴⁷.

Opinia publică românească a primit, cu mare emoție, entuziasm și bucurie, vestea adoptării Declarației de unire a Basarabiei cu România.

Actul de la 27 martie/09 aprilie 1918, a stimulat puternic lupta românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, aflați sub steagul asupririi

⁴⁵ Ziarul „România nouă” nr.8/1918, Chișinău, disponibil la <https://informațiahhr.ro/100...>, accesat la 04.10. 2021.

⁴⁶ Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, ed II-a Cernăuți, 1923, pp. 72 -73.

⁴⁷ Ziarul „România nouă”, nr.12/1918, Chișinău, disponibil la <https://informațiahhr.ro/100...>, accesat la 15.10. 2021.

Imperiului Austro - Ungar, pentru eliberare națională și unirea cu Patria Mamă. Acest act se înscrie în amplul proces de autodeterminare națională și politică ce se desfășura în aceea perioadă istorică în Europa.

Este necesar să amintim că, în perioada 12 - 14 mai 1881, cercurile electorale ale românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, întrunite la Conferința de la Sibiu, au hotărât unificarea cu Partidul Național Român din Ungaria și Transilvania formând Partidul Național Român.

3. Pregătirea Declarației de Autodeterminare Națională a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, document fundamental pentru Marea Unire

Într-o ședință internă a Comitetului Executiv a Partidului Național Român, din martie 1918, s-au formulat obiective imediate ale activității politice cum au fost: autonomie completă, libertatea cultelor și a învățământului, restituirea pământurilor expropriate de la români, eliberarea deținuților politici. Obiectivele erau realiste, deoarece autonomia completă constituia o premisă certă, pentru autodeterminare și unirea cu România în împrejurări favorabile⁴⁸.

La 23 august/5 septembrie 1918, a fost constituit la Paris, Consiliul Național Român, moment remarcabil în organizarea luptei pentru afirmarea idealului unității naționale. În cuvântul de deschidere a adunării Vasile Lucaciu, desemnat președinte al acesteia, după ce a prezentat situația grea în care se găsea vechea Românie, subjugată de germani prin Tratatul de la București și în provinciile românești din monarhia dualistă, represiunea accentuată exercitată de guvernării austro - ungari, făcea un apel la *lupta sfântă*, pentru a pregăti României o reînviere glorioasă⁴⁹. Stimulatoare în acest sens a fost și activitatea emigrației române din țările aliate și mai ales că, la Paris, la 20 septembrie/3 octombrie, se constituie *Consiliul Național al Unității Românești*, recunoscut de aliați ca reprezentant al tuturor românilor. Consiliul Național era ales dintre românii hotărâți să activeze în țările aliate, până la pacea generală, pentru a lupta în mod permanent spre lămurirea opiniei publice mondiale cu privire la aspirațiile

⁴⁸ 1918 - Unirea Transilvaniei cu România, București, 1978, p. 247.

⁴⁹ Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *România în anii primului război mondial, vol II*, Editura Militară București, 1987, pp. 576 - 577.

noastre naționale și pentru a realiza drepturile naturale ale națiunii române la o Românie întregită.

Acțiunile românilor nu putea să treacă neobservate oficialităților austro - ungare, care au încercat o ultimă manevră, cu scopul de a-și menține dominația în teritoriile înglobate cu forța în imperiu. În acest sens, la 11/24 - 14/27 septembrie 1918, a avut loc la Viena, Consiliul de Coroană convocat de împăratul Carol, care a hotărât în nădejdea „*salvgădării imperiului, să se ceară puterilor Antantei pace iar statul să fie organizat pe baze federale*”⁵⁰. Soluția era inacceptabilă, națiunile oprimate din Austro - Ungaria, care nu numai că respingeau ideea federalizării, dar nici cu autonomia nu se mai mulțumeau.

Constantin Isopescu - Grecul, în calitate de președinte al *Clubului Parlamentar Român*, declara în parlamentul austriac că, „*în baza principiului naționalităților, cele 4 milioane de români din Austro - Ungaria cer autodeterminarea lor în cadrul unui stat propriu*”, iar Vasile Goldiș, care va avea un rol important în problema autodeterminării, afirma că „*românii nu vor să domnească peste alte popoare, dar nici nu vor mai tolera ca un alt popor să domnească asupra lor*”⁵¹.

Putem observa că în această perioadă, de mare dorință de unire a tuturor românilor, toate forțele politice au căutat să acționeze unitar în rezolvarea problemei și, astfel, la 23 septembrie/6 octombrie 1918, reprezentanții *Partidului Social Democrat*, a discutat cu reprezentanții *Partidului Național Român*, constituirea pe bază de paritate, a unui *Consiliu Național Român*, care să organizeze lupta pentru eliberarea Transilvaniei. Tot în această zi studenții români bucovineni au adresat politicianului Iancu Flondor o telegramă prin intermediul căruia îl asigurau de sprijinul lor în acțiunea de unire a Bucovinei cu România⁵².

La începutul lunii octombrie tineretul era tot mai nerăbdător să dezlănțuie o ofensivă puternică pentru a grăbi împlinirea voinței de

⁵⁰ Apud Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *România în anii primului război mondial, vol II*, Editura Militară București, 1987, E. Campus, *La lutte pour l'achèvement de l'unité nationale roumaine (1914 - 1918)*, Revue Roumaine d'Histoire, nr. 4/1965, p. 786.

⁵¹ Ion I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii*, Cernăuți, 1938, p. 242.

⁵² *Marea unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1943, p. 24.

autodeterminare, apoi la unire. Sub impulsul acestor evenimente, Teodor Mihali, președintele *Comitetului Executiv al Partidului Național Român*, i-a propus, la 23 septembrie/6 octombrie, lui Gheorghe Pop de Băsești, președintele partidului, întrunirea conducerii acestuia pentru a hotărî măsurile impuse de *aceste vremuri epocale*. Tot în această zi masele populare din Timișoara, cuprinse de indignare împotriva unui regim opresor, distrugeau statuile unor generali habsburgici, iar peste 4 zile, un mare număr de persoane din Arad, au demonstrat pentru îmbunătățirea alimentației, dar și împotriva războiului, pentru pace și pâine, pentru acordarea de drepturi poporului, pentru un stat democratic⁵³.

Ziua de 23 septembrie/6 octombrie 1918, a marcat astfel, începutul unei perioade hotărâtoare pentru marea împlinire a idealului unității naționale statale a poporului român.

Ziarul American *New York Times* scria la 6 octombrie 1918, că toate cele 4 milioane de români din Transilvania, Banat și Bucovina, ce trăiau „sub asuprime maghiară și treptat și austriacă (...) au considerat războiul actual ca pe războiul lor mult așteptat de eliberare, care îi va scăpa de stăpânire străină și îi va uni cu cei 8 milioane de români din Regatul român”, ceea ce însemna, potrivit redacției, „salvarea neamului românesc”⁵⁴.

Toate forțele unioniste voiau cu orice preț unitate națională și acționau hotărât pentru realizarea ei. În acest scop s-a constituit, în Bucovina, la începutul lunii octombrie 1918, o gardă națională, iar autoritățile habsburgice au fost înlocuite cu un *Consiliu Național Român* sub președinția inginerului Arcadie Procopovici⁵⁵. Au fost se pare prima gardă națională românească și cel dintâi Consiliu Național Român, formate pe teritoriile românești din Austro - Ungaria care, conștient de necesitatea realizării unității de acțiune a tuturor forțelor patriotice în lupta națională, la 24 septembrie/7 octombrie, Comitetul Executiv al Partidului Național Român a hotărât intensificarea contactelor cu conducătorii social democrați.

⁵³ Ilieș Nicolae, *Monografia Timișoarei*, Timișoara, 1938, p. 143.

⁵⁴ Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *România în anii primului război mondial, vol II*, Editura Militară București, 1987, p. 582, (Documente străine, p. 49 - 50).

⁵⁵ Ion I. Nistor, *Op.cit.*, p. 171.

Problema colaborării a fost dezbătută din nou și de Comitetul Central al secției române a Partidului Social Democrat, în ședința din 25 septembrie/8 octombrie, ajungându-se la concluzia necesității înființării unui Consiliu Național Român, și astfel, la 29 septembrie/12 octombrie, reprezentanții *Partidului Național Român* s-au întrunit la Oradea luând hotărârea, care avea să pregătească drumul românilor spre Marea Unire, reuniune care a avut loc în casa avocatului dr. Aurel Lazăr. Documentul aprobat la Oradea poartă denumirea de *Declarația de autodeterminare națională a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, a fost redactată de Vasile Goldiș și aprobată de comitetul executiv al Partidului Național Român și prevedea:⁵⁶.

„Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptătesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională.

Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei - un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei - națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să se folosească de acest drept și reclamă (pretinde) în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrâurire străină, să hotărască singură plasarea ei (așezarea ei) printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere.

Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal, căci apărarea intereselor ei națiunea română o poate încredința numai unor factori designate de propria lor adunare națională (congres național).

Afară de organele delegate de Adunarea Națională sau alese din mijlocul său, așadar afară de Comitetul Executiv al Partidului Național Român, nimenea nu poate fi îndreptățit să trateze și să hotărască în treburi care se referă la situația politică a națiunii române. Toate deciziunile și acordurile (învoielile) care s-ar lua și s-ar face fără aprobarea acestor organe le declarăm ca nule și fără valoare, care nu leagă întru nimic națiunea română.

⁵⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 607.

Națiunea română care trăiește în Monarhia austro - ungară așteaptă și cere - după multe suferinți de veacuri - afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplină viață națională.

Oradea, 12 octombrie 1918 (casa Avocat Dr. Aurel Lazăr)⁵⁷

Această Declarație de autodeterminare națională, pe baza principiului naționalităților, a fost expusă în parlamentul ungar, de la Budapesta, de către Alexandru Vaida Voievod. Discursul său din 18 octombrie 1918, a fost întâmpinat cu multă ostilitate din partea unor deputați maghiari, care au calificat declarația drept o provocare. Cuvântul lui Alexandru Vaida Voievod a fost un puternic act acuzator al politicii de oprimare națională din imperiu, al măsurilor drastice de maghiarizare luate de guvernul contelui Ștefan Tisza, care, spunea deputatul român, „a ocolit orice prilej de a înțelege continuând oprimarea naționalităților pe baza sistemului Apponyi și Banffy, urmând politica inaugurată de Coloman Tisza”⁵⁸.

Concluzii

Declarația de autodeterminare, un document de mare importanță programatică și practică, un act de demnitate națională, a reprezentat un moment istoric fundamental pentru națiunea română în făurirea unității sale ca stat suveran.

Proclamând dreptul la autodeterminare a națiunii române, Declarația de la Oradea, pe baza principiilor cuprinse în ea, a reprezentat un document cu semnificație istorică deosebită, ce a permis materializarea năzuințelor de veacuri a unirii românilor într-un stat unitar, suveran și independent.

Prin conținutul ei, Declarația de autodeterminare, a făcut o impresie puternică în viața românilor din Transilvania, Bucovina și Basarabia, precum și a celor din Regatul României, permițându-le acestora să-și mobilizeze întreaga energie în desfășurarea acțiunilor națiunii române pentru făurirea statului unitar român, a Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

⁵⁷ *Declarația de independență față de Ungaria a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungare (5/18 octombrie 1918)*, disponibil la <https://www.unitischimbam.ro/declaratia-de-independenta...>, accesat 24.10. 2021.

⁵⁸ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Editura revistei *Societatea de mâine*, Cluj, 1926, pp. 37- 38.

BIBLIOGRAFIE

- ATANASIU V., ATANASIE I., IOSA M., Oprea I. M., OPRESCU P., *România în primul război mondial*, Editura Militară, București, 1979.
- AVERESCU A., *Notițe de război 1916 - 1918*, București, 1934.
- BĂLCESCU N., *Scrieri alese*, Editura Minerva, București, 1973.
- BUJOREANU I. M., *Colecțiune din legiurile României vechi și noi*, București, 1873.
- CLOPOȚEL I., *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Editura revistei *Societatea de mâine*, Cluj, 1926.
- CUPȘA I., *Armata română în campaniile din anii 1916 - 1917*, Editura Militară, București.
- JOHNSON P., *O istorie a lumii moderne*, 1920, 2000, Editura Humanitas, București, 2014,
- KIRIȚESCU C., *Istoria războiului pentru reîntregirea României 1916 - 1919*, Editura Științifică și Enciclopedică vol I-II, București, 1989.
- MUȘAT M., ARDELEANU I., *De la statul geto - dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- NICOLAE I., *Monografia Timișoarei*, Timișoara, 1938.
- NISTOR I. I., *Amintiri răzlețe din timpul unirii*, Cernăuți, 1938.
- NISTOR I. I., *Istoria Basarabiei*, ed II-a Cernăuți, 1923.
- PASCU Ș., MARINESCU C. G., *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Editura Cluj Napoca, 1980.
- POPA M. N., *Primul război mondial (1914-1918)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- POPESCU N. D., *Istoria războiului româno-ruso-turc și a neatârării României, 1877-1878*, Edițiunea a IV-a (Partea a IV-a: *Căderea Plevnei. Repartizarea prizonierilor, Smârdanul, Încheierea păcii, Tratatul de la Berlin*), București, 1902.
- ROSETTI R., *Partea luată de armata română în războiul din 1877 - 1878*, București, 1838.

- SCOTE J., *President Wilson's Foreign policy*, New York, 1958.
- VĂCĂRESCU Th. C., *Luptele românilor în războiul din 1877-1878*, București, 1887.
- Apud Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *România în anii primului război mondial, vol II*, V, Editura Militară București, 1987, E. Campus, *La lutte pour l'achèvement de l'unité nationale roumaine (1914 - 1918)*, Revue Roumaine d'Histoire, nr. 4/1965, p. 786; 1988.
- Apud Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *România în anii primului război mondial, vol II*, Editura Militară București, 1987, E. Campus, *La lutte pour l'achèvement de l'unité nationale roumaine (1914 - 1918)*, Revue Roumaine d'Histoire, nr. 4/1965, p. 786.
- Declarația de independență față de Ungaria a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungare (5/18 octombrie 1918)*, disponibil la <https://www.unitischimbam.ro/declaratia-de-independenta...>, accesat 24.10. 2021.
- Decrația drepturilor popoarelor din Rusia, disponibil la <https://www.google.com/search...>, accesat la 05.09. 2021.
- Documente privind istoria României, războiul pentru independență, vol V, 16 iulie 1877 - 31 august 1877*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953, pp. 29 - 30.
- Monitorul Oficial nr. 118 - 27 mai 1877, pp. 3449 - 3453.
- Ziarul „România nouă” nr.8, nr. 18/1918, Chișinău, disponibil la <https://informațiahhr.ro/100...>, acceast la 04.10. 2021; 15. 15. 2021.

